

22.6.2017

EOAK/2659/2017

Ratkaisija: Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Mikko Eteläpää

EHDOTUKSESTA SOTILASTIEDUSTELUA KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI

Puolustusministeriö on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa työryhmän mietinnöstä ehdotukseksi sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi.

Esitän lausuntonani seuraavan.

1 VALTIOSÄÄNTÖISIÄ LÄHTÖKOHTIA

Keskeisimmät ehdotettujen keinojen vaarantamat perusoikeudet ovat yksityiselämän ja henkilötietojen suoja sekä viestintäsalaisuus. Ehdotettujen keinojen säätäminen ehdotetussa muodossa edellyttää perustuslain 10 §:n muuttamista. Oikeusministeriön työryhmän (Luottamuksellisen viestin salaisuus, Perustuslakisääntelyn tarkistaminen, Oikeusministeriön julkaisu 41/2016) ehdotuksen mukaan PL 10 §:ään lisättäisiin uusi näin kuuluva 4 momentti (uudet kohdat kursivoituna):

*”Lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten *torjunnassa*, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.”*

Sen lisäksi, että perustuslakia muutetaan mainitun ehdotuksen mukaisesti, edellyttää käsillä olevaan ehdotukseen sisältyvien perusoikeuksiin kajoavien toimivaltuuksien säätäminen, että kukin yksittäinen toimivaltuus säännös täyttää yleiset perusoikeuksien rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp):

1. Lailla säätämisen vaatimus
2. Vaatimus täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta
3. Hyväksyttävyyksivaatimus
4. Ydinalueen koskemattomuuden vaatimus
5. Suhteellisuusvaatimus
6. Vaatimus riittävästä oikeusturvajärjestelyistä
7. Ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus

Mietinnön jaksossa 2.3.1 on käyty lävitse ehdotukseen vaikuttavia kansainvälisten sopimusten ihmisoikeusvelvoitteita ja Euroopan unionin perusoikeuskirjaa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvia edellytyksiä viestintään puuttumiseksi käydään lävitse mietinnön sivuilla 65–69. EIS 8 (2) artiklan mukaan artiklan takaamiin oikeuksiin

---

saadaan puuttua silloin kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa artiklassa mainittujen etujen suojaamiseksi tai turvaamiseksi.

Perustuslakivaliokunnan esittämien edellä mainittujen vaatimusten ohella säädettävän lain tulee jokaisen toimivaltuuden osalta täyttää 8 (2) artiklassa säädetyt vaatimukset.

En käy tässä lähemmin lävitse mietinnössä varsin kattavasti tarkasteltua kansainvälistä oikeuskäytäntöä muutoin kuin toteamalla, että tässä vaiheessa on jossain määrin epäselvää, mitä mietinnössäkin mainittu EU-tuomioistuimen 21.12.2016 antama tuomio *Tele2 Sverige Ab and Secretary of State for the Home Department (C-203/15 ja C-698/15)* vaikuttaa Suomen lainsäädäntöön. Tietoyhteiskuntakaaren 157 §:ssä säädetään sähköisen viestinnän välittämiseen liittyvien tietojen säilyttämisestä viranomaistarpeita varten. EU-tuomioistuin asetti varsin tiukat ehdot näiden tietojen säilyttämiselle ja säilyttämisellä on käsitykseni mukaan suora vaikutus muun muassa ehdotuksessa (ja myös voimassa olevien) televalvontaa koskevien toimivaltuuksien kannalta.

2 PERUSOIKEUSSUOJAAN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

Sotilaallinen toiminta ja kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta

Sotilaallisen toiminnan ja muun kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavan toiminnan paljastaminen ja torjuminen on luonnollisesti tärkeä tavoite, jonka nojalla tiedustelutoimivaltuuksien antamista tiedusteluviranomaisille voidaan pitää sinänsä hyväksyttävänä ja kannatettavana. Samalla on selkeästi todettava, että ehdotettujen tiedustelutoimivaltuuksien antaminen puuttuu yksityisyyden suojaan ja viestinnän suojaan sellaisella tavalla, joka täsmällisyydeltään ja tarkkarajaisuudeltaan on varsin etäällä nykyisten salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöedellytyksistä.

Tämä johtuu ensinnäkin tiedustelutoiminnan luonteesta. Nykyisten salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen käytössä on kysymys tietyn epäillyn rikoksen estämisestä, paljastamisesta tai selvittämisestä. Sotilastiedustelu ei puolestaan ole rikossidonnaista, vaan siinä on kysymys huomattavasti epämääräisemmästä uhkaperustaisesta tiedonhankinnasta. Tiedonhankinnan kohdentamisen epätäsmällisyys korostuu erityisesti tietoliikennetiedustelussa, jossa on kysymys tietoliikenteen automatisoituun erotteluun perustuvasta teknisestä tiedonhankinnasta.

Toiseksi sotilastiedustelun kohteet, joihin tiedustelumenetelmien käytön edellytykset on kytketty, ovat käsitteisällöiltään epämääräisiä. Lakiehdotuksen sotilastiedustelun kohteita koskevan 4 §:n mukaan sotilastiedustelulla voidaan hankkia kotimaassa ja ulkomailla tietoja:

- 1) sotilaallisesta toiminnasta;
- 2) ulkomaisesta tiedustelutoiminnasta;
- 3) valtio- ja yhteiskuntajärjestyksestä uhkaavasta toiminnasta;
- 4) joukkotuhoaseista;
- 5) sotatarvikkeiden kehittämisestä ja levittämisestä;
- 6) valtioon tai yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvista vakavista uhkista;
- 7) vieraan valtion suunnitelmista tai toiminnasta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille taikka muille tärkeille eduille;
- 8) kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaavista kriiseistä;
- 9) kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuuteen kohdistuvista uhkista;

10) Puolustusvoimien kansainvälisen avun antamisen ja muun kansainvälisen toiminnan turvallisuuteen kohdistuvista uhkista.

Sotilastiedustelua koskevan lakiehdotuksen arviointia vaikeuttaa se, että ehdotetusta perustuslain 10 §:n 4 momentista ja sitä koskevan lakiehdotuksen perusteluista ei yksiselitteisesti ja selkeästi ilmene, koskeeko edellytys ”vakavasta kansallisen turvallisuuden uhkasta” sotilaallista toimintaa. Ainakin sotilastiedustelua koskevan lainsäädäntöehdotuksen laatineella työryhmällä näyttää olleen käsitys, että mainittu edellytys ei koskisi tiedon hankkimista sotilaallisesta toiminnasta. Mietinnön mukaan sotilaallisen toiminnan ei tarvitse uhata Suomen kansallista turvallisuutta, eikä toiminnan tarvitse edes kohdistua Suomeen (s. 181-182).

Ehdotus lähtee siitä, että sotilaallinen toiminta ei nauti perustuslain perusoikeussuojaa, joten tällaiseen toimijaan kohdistetulla tiedustelulla ei puututtaisi perusoikeussuojaan. Tiedustelumenetelmällä voitaisiin hankkia tietoa sotilaallisen toimijan palveluksessa olevasta henkilöstä tämän edustaessa sotilaallista toimijaa (esim. s. 223).

Jos sotilaallinen toiminta jää perusoikeussuojan ulkopuolelle, ydinkysymys on tietenkin se, milloin toiminnan katsotaan olevan sotilaallista. ”Sotilaallista toimintaa” ei kuitenkaan ole lainkaan määritelty lakiehdotukseen sisältyvissä säännöksissä.

Pidän tätä hyvin ongelmallisena, sillä nyt mikä tahansa toiminta, jonka selitetään olevan sotilaallista toimintaa, voisi ilman lisäedellytyksiä olla sotilastiedustelun kohteena ja siten avata kaikkien tiedustelumenetelmien käytön mahdollisuuden. Tätä ongelmaa kärjistää vielä se, että ehdotuksen mukaan tiedustelumenetelmän kohteena olevan henkilön liittynästä sotilaalliseen toimintaan ei vaadita muuta kuin pelkkä oletus (palaan tähän ns. tuloksellisuusodotukseen jäljempänä). Ehdotuksen mukaan esim. henkilötiedustelu voi tapahtua myös Suomen alueella (esim. s. 206).

Ehdotuksen perusteella näyttää siis siltä, että esimerkiksi Suomen alueella oleva suomalainen henkilö voisi olla tiedustelumenetelmien käytön kohteena perusoikeussuojasta välittämättä, jos hänen oletetaan toimivan vieraan valtion hyväksi sotilaalliseksi tulkitussa toiminnassa, vaikka toiminta ei uhkasi Suomen kansallista turvallisuutta eikä edes kohdistuisi Suomeen. Voisiko tämä olla hyväksyttävää?

Pidän välttämättömänä, että sotilaallinen toiminta määritellään laissa mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

Vaikka ehdotettu perustuslain 10 §:n 4 momentin edellytys vakavasta kansallisen turvallisuuden uhkasta ei koskisi sotilaallista toimintaa, näyttää ehdotus sotilastiedustelusta hyvin ongelmalliselta ehdotetun perustuslain 10 §:n 4 momentin kannalta. Tämä johtuu seuraavista syistä.

Kun lakiehdotuksen 4 §:n 1 kohta koskee sotilaallista toimintaa, tarkoittavat pykälän 2 – 10 kohdat jotakin muuta kuin sotilaallista toimintaa. Jotta viestin salaisuuteen voitaisiin puuttua tiedon hankkimiseksi 2 – 10 kohdissa tarkoitettua toiminnasta, olisi toiminnan oltava vakavasti kansallista turvallisuutta uhkaavaa, jotta ehdotetun perustuslain 10 §:n 4 momentin edellytykset täytyisivät. Tämä ei ilmene 4 §:stä eikä muualtakaan lakiehdotuksesta. Ainakaan kaikki pykälän 2 – 10 kohdissa mainitut toiminnat tai kohteet eivät käsitykseni mukaan sellaisenaan automaattisesti ole aina sellaisia, että ne uhkaisivat vakavasti kansallista turvallisuutta - varsinkin kun perustelujen mukaan kysymys voi olla sinänsä laillisesta toiminnasta (s. 180). Viittaa esimerkiksi pykälän 7 kohtaan.

On myös kysyttävä, millä perusteella suojelupoliisin tiedustelussa edellytetään tiedustelun kohteena olevan toiminnan olevan vakavasti kansallista turvallisuutta uhkaavaa toimintaa, mutta sotilastiedustelussa ei näin olisi. Sotilastiedustelulaki ehdotuksen 4 §:n 2–10 kohtien tiedustelukohteet ovat samoja kuin siviilitiedustelua koskevan ehdotuksen poliisilain 5 a luvun 3 §:n 2-10 kohdan tiedustelun kohteet. Miten voisi olla niin, että toisen viranomaisen samaa toimintaa koskevien samojen toimivaltuuksien käytön edellytyksenä on toiminnan vakava uhka kansalliselle turvallisuudelle ja toisella viranomaisella tällaista edellytystä ei olisi?

Sotilastiedustelun tiedustelumenetelmien käytön edellytykset

Sotilastiedustelun osalta tiedustelumenetelmien käytön edellytykset määräytyvät lakiehdotuksen 3 §:n, 4 §:n, 10 §:n 1 momentin, 13 §:n ja 16 §:n muodostamasta kokonaisuudesta. Sen lisäksi, että käytön edellytysten sääntely on monipolvisuudessaan vaikeaselkoista, siihen liittyy mielestäni useita ongelmia.

Lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin mukaan:

Tiedustelumenetelmien käytön edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta.

Tiedustelutehtävä on siis avain tiedustelumenetelmien käyttöön. Lakiehdotuksen 13 §:n mukaan:

Tiedustelutehtävällä tarkoitetaan pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi 4 §:ssä tarkoitettusta sotilastiedustelun kohteesta. Tiedustelutehtävän on perustuttava 3 §:ssä säädettyyn sotilastiedustelun tarkoitukseen tai 16 §:ssä tarkoitettuun tietopyyntöön.

Säännöksessä viitatus 4 §:n sisältöä *sotilastiedustelun kohteista* ja niiden ongelmia olen käsitellyt jo edellä. Ehdotuksen 3 §:n mukaan:

Sotilastiedustelun tarkoituksena on hankkia ja käsitellä tietoa ulkoisista uhkista ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tueksi ja Puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 2 §:ssä tarkoitettujen Puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi.

Pykälässä säädetty ensimmäinen sotilastiedustelun tarkoitus hankkia tietoa ulkoisista uhkista ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tueksi on ymmärrettävä ja sinänsä hyväksyttävä tarkoitus sotilastiedustelulle, ja se on saman suuntainen kuin on ehdotettu siviilitiedustelua koskevaan lainsäädäntöön. Sen sijaan toinen pykälän mukainen tehtävä hankkia tietoa Puolustusvoimista annetun lain 2 §:ssä tarkoitettujen Puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi on osin ongelmallinen.

Puolustusvoimista annetun lain 2 § kuuluu seuraavasti:

Puolustusvoimien tehtävänä on:

- 1) Suomen sotilaallinen puolustaminen, johon kuuluu:
  - a) maa-alueen, vesialueen ja ilmatilan valvominen sekä alueellisen koskemattomuuden turvaaminen;
  - b) kansan elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaaminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen;

- c) sotilaskoulutuksen antaminen ja vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen ohjaaminen sekä maanpuolustustahdon edistäminen;
- 2) muiden viranomaisten tukeminen, johon kuuluu:
- a) virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi;
- b) pelastustoimintaan osallistuminen antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluja;
- c) osallistuminen avun antamiseen toiselle valtiolle terrori-iskun, luonnononnettomuuden, suuronnettomuuden tai muun vastaavan tapahtuman johdosta; sekä
- 3) osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan ja sotilastehtäviin muussa kansainvälisessä kriisinhallinnassa.

Puolustusvoimien muista tehtävistä säädetään erikseen.

Mielestäni on vähintäänkin kyseenalaista, onko jokainen em. pykälästä ilmenevä puolustusvoimien tehtävä sellainen, että sen suorittamiseksi tapahtuva tietojen hankkiminen voisi olla hyväksyttävä *sotilastiedustelun tarkoitus*. Viittaa esimerkiksi vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen ohjaamiseen, pelastustoimintaan osallistumiseen ja avun antamiseen toiselle valtiolle luonnononnettomuuden johdosta.

Koska tiedustelutehtävän, johon kaikkien tiedustelumenetelmien käyttö on kytketty, on perustuttava sotilastiedustelun tarkoitukseen, sen määrittely ei voi olla ehdotetuin tavoin suurpiirteistä kattaen kaikki olemassa olevat puolustusvoimien tehtävät.

Tiedustelutehtävä voi 13 §:n mukaan perustua myös ehdotuksen 16 §:ssä tarkoitettuun *tietopyyntöön*. Mainitun 16 §:n mukaan:

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteisen kokouksen valmistelevasti käsittelemien painopisteiden mukaisia tietopyyntöjä sotilastiedustelun kohteista voivat tehdä pääesikunnalle tasavallan presidentti, valtioneuvoston kanslia, ulkoasiainministeriö ja puolustusministeriö.

Tietopyyntö palautuu siis ehdotetussa 4 §:ssä määriteltyihin sotilastiedustelun kohteisiin. Epäselväksi jää, minkälainen harkintavalta pääesikunnan tiedustelupäälliköllä olisi tietopyynnön toimeenpanossa.

Ehdotetun 10 §:n mukaan yleisenä kaikkia tiedustelumenetelmiä koskevana edellytyksenä olisi, että sillä "voidaan olettaa saatavan tietoa" tiedustelutehtävän kannalta. Käsitykseni mukaan kysymys on varsin alhaisesta kynnyksestä – käytännössä olemattomasta -, joka ei vaatine tuekseen mitään konkreettista. Näin säädettyä tiedustelumenetelmän käyttöön niissä tapauksissa, joissa menetelmää koskevassa pykälässä ei ole säädetty erityisiä edellytyksiä, riittäisi siis pelkkä oletus tuloksellisuudesta. Pidän välttämättömänä, että tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on tältä osin vähintään se, että sillä voidaan "perustellusti" olettaa saatavan laissa tarkoitettua tietoa. Siten jokaisen tiedustelumenetelmän käytön yleisen edellytyksen tueksi olisi esitettävä jotain konkreettista pelkän oletuksen – mielestäni varsin abstraktin edellytyksen – sijaan.

Lisäksi se, mistä oletettaisiin saatavan tietoa, olisi laissa tarkoitettu tiedustelutehtävä, eli pääesikunnan tiedustelupäällikön itse muotoilema toimeksianto tiedustelutiedon hankkimiseksi, joka voisi koskea mitä tahansa toimintaa, jonka pääesikunnan tiedustelupäällikkö on tulkinnut kuuluvan jonkin 4 §:ssä mainitun sotilastiedustelun kohteen piiriin.

Verrattaessa näin muotoiltua kynnystä esimerkiksi voimassa oleviin pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja ja poliisilain 5 luvun salaisia tiedonhankintakeinoja koskeviin rikossidonnaisiin edellytyksiin (joihin viitataan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa), on todettava, että sotilastiedustelussa ei oikeastaan voida edes puhua kynnyksestä. Tuloksellisuusodotus on kohdistettu pelkästään ”tiedustelutehtävään”, jonka edellytykseksi ei ole ehdotettu esimerkiksi kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa. Ehdotetussa muodossaan tämä antaisi mielestäni selvästi liian väljästi määritellyn toimivallan tiedustelutoiminnalle.

Vaikka sääntelyn epätäsmällisyydelle on alussa mainittuihin syihin nojautuvia sinänsä ymmärrettäviä perusteita, pidän selvänä, että ehdotettuun sääntelyyn liittyy täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten ja muiden perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta vaikeita ongelmia.

Muita huomioita

Myös tiedustelutoiminnan pitkä aikajänne on omiaan vähentämään vaadittavaa täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta. Mietinnössä todetaan (s. 107), että tiedustelutoimintaa on usein tarpeen seurata pitkäjänteisesti ja systemaattisesti ilman, että seurattavan toiminnan välttämättä tarvitsisi olla välittömästi uhkaavaa seurannan aikana. Ajallinen epämääräisyys ja uhkan tulkinnanvaraisuus ovat omiaan vaikeuttamaan myös toiminnan valvontaa.

Yksi sääntelyn hyväksyttävyyden arvioinnissa huomioon otettava seikka on ulkopuolisen kontrollin ja valvonnan tehokkuus. Erityisen tärkeä tiedustelumenetelmien käytön kontrollikeino on riippumattoman tuomioistuimen myöntämä lupa varmistamaan objektiivisen arvion sille, että lainmukaiset edellytykset keinon käytölle ovat olemassa. Erityisesti punninta keinon käytön oikeasuhtaisuudesta edellyttää ulkopuolista arviota. Sen johdosta niihin toimivaltuuksiin, joihin ehdotetaan päätöksen tekijäksi puolustusvoimien virkamiestä, on suhtauduttava kriittisesti ja säätämisen yhteydessä on tehtävä perusteellinen punninta päätöksentekotoimivallasta. Kun ehdotetut tiedustelumenetelmien käyttöedellytykset ovat voimassa olevassa laissa säädettyjen salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käyttöedellytyksiä epämääräisempiä, tulisi päätöstoimivaltaa tiedustelutoiminnassa antaa mahdollisimman paljon tuomioistuimille.

Yksi keskeinen kysymys on se, mihin tiedustelutoimivaltuuksilla saatua tietoa voitaisiin käyttää. Ehdotuksen mukaan tiedustelutietoa voitaisiin laissa säädetyin edellytyksin luovuttaa ainakin esitutkintaviranomaiselle (76 §), rikostorjuntaviranomaiselle (77 §), muulle sotilasviranomaiselle (111 §), suojelupoliisille (112 §) ja vaaran tai vahingon estämiseksi jollekin määrittelemättä jääneelle taholle (113 §). Säännöksissä annetaan varsin laaja harkintavalta ilmoittaa esimerkiksi epäillyistä rikoksista esitutkintaviranomaiselle. Tämä harkintamahdollisuus rikosvastuun toteuttamisessa edellyttää mielestäni perusteellista pohdintaa muun muassa yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan näkökulmasta. Harkinnan kriteereistä tulisi mielestäni säätää laissa.

Useat ehdotettavat tiedonhankintakeinot olisi ehdotuksen mukaan mahdollista kohdistaa ”henkilöryhmään”. Epäselväksi jää, mikä on henkilöryhmä. Miten tällainen henkilöiden joukko rajataan ja kuinka tiivis tai löyhä sidos henkilöiden välillä vaaditaan, että he muodostavat laissa tarkoitetun henkilöryhmän.

Sivulla 135 todetaan, että suomalaisilla tuomioistuimilla ei ole toimivaltaa päättää toimivaltuuden käytöstä muualla kuin Suomessa. Tällä perusteella ulkomaantiedustelusta

päätäminen ehdotetaan säädettäväksi pääesikunnan tiedustelupäällikölle. Toisaalta samalla sivulla todetaan, että suomalaisilla turvallisuusviranomaisilla ei ole säädettyjä toimivaltuuksia hankkia tietoa ulkomailla. Jossain määrin epäselväksi jää, millä perusteella Suomen puolustusvoimien tiedustelupäälliköllä olisi lähtökohtaisesti sen enempää toimivaltaa päättää ulkomaan tiedustelusta kuin suomalaisella tuomioistuimella. Ylipäätään mietinnössä jää liian vähälle arvioinnille suomalaisen virkamiehen toimiminen salassa ulkomailla.

Mietinnön mukaan (s. 134–135) ulkomaantiedustelun toiminta saattaa tapauskohtaisesti myös täyttää jonkin kohdevaltion rikoslainsäädännössä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön. Mietinnössä ei kuitenkaan ole tämän enempää arvioitu tällaisen menettelyn oikeusperustetta, hyväksyttävyyttä ja seurauksia. Minkälaisilla perusteilla suomalainen virkamies voidaan määrätä virkatehtävään ulkomaille tietäen, että hän tulee toimimaan kohdevaltion lainsäädännön vastaisesti. Miten suhtaudutaan ja miten menetellään, jos virkamies joutuu kohdemaassa vastaamaan rikoksestaan? Mikä on hänet tehtävään määränneen virkamiehen vastuu? Mikä on Suomen valtion vastuu mahdollisessa kohdemaassa tapahtuvassa rikosprosessissa?

Esityksessä tulisikin perusteellisemmin käsitellä yksittäisen virkamiehen ja viranomaisen rikos- ja siviilioikeudellisen vastuun määrittämiseen liittyviä kysymyksiä. Tiedustelutoimivaltuuksien osalta tämä tarkastelu on tehtävä puhtaasti kansallisen lain valmistelun yhteydessä koska tiedustelutoiminnan mahdollistaminen ulkomailla ei perustu esimerkiksi voimaan saatettavaan kansainväliseen sopimukseen jonka voimaansaattamisen yhteydessä tämän kaltaisten kysymysten käsittely olisi luontevaa (vrt. esim. MLA-sopimuksen voimaansaattaminen). Vastuukysymysten tarkastelu kansallisen lain valmistelun yhteydessä on korostuneen tärkeää myös siitä syystä, että ulkomaantiedustelu ei perustu toisen valtion kanssa tehtävään yhteistyöhön, missä sovellettavaksi tulisivat oikeusapua koskevat menettelysäännökset, vaan tiedustelutoiminta tapahtuu toimintavaltiolta salassa.

3 SÄÄNNÖSKOHTAISIA HUOMIOITA SOTILASTIEDUSTELULAISTA

Olen edellä arvioinut ehdotuksen mukaisia sotilastiedustelun tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiä ja siinä yhteydessä käsitellyt 3, 4, 10, 13 ja 16 §:iin liittyviä ongelmakohtia enkä tässä enää toista niitä erikseen.

Toimivaltuuspykälissä on kussakin erikseen säädetty, että menetelmää saa käyttää vain vakituisen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella. Lainsäätämistekninen ratkaisu näyttää poikkeavan siviilitiedustelua koskevasta lainsäädäntöehdotuksesta, jossa poliisilain 5 a luvun 2 §:n 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa vakituisen asumiseen käytettävään tilaan.

Sen lisäksi, että yhdenmukaisuuden vuoksi olisi mielestäni suotavaa käyttää samankaltaisia lainsäädäntöratkaisuja, turvaisi erillisen em. asiaa koskevan lainkohdan säätäminen periaatteen pysyvyyden mahdollisia uusia tiedustelutoimivaltuuksia säädettäessä sekä ehkäisisi tulkinnanvaraisuutta.

Monissa ehdotetuissa tiedustelumenetelmissä lupa voidaan antaa jopa kuusi kertaa pidemmäksi ajaksi (1 kk/6 kk) kuin mitä pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun mukaisten keinojen käytön osalta on mahdollista. Tämä voi olla ongelmallista suhteellisuusvaatimuksen kannalta ja vaatii mielestäni erityisiä perusteita, jollaiseksi ei mielestäni riitä sotilastiedustelun luonne ja tehtävät, tiedustelumenetelmien käytön perusteet ja käyttötarkoitukset (vrt. s. 225).

9 §:ssä määriteltäisiin laissa käytettyjä ilmaisuja. Kohdassa 8 määriteltäisiin valtiollinen toimija, jolla tarkoitettaisiin valtion viranomaista tai sellaiseen rinnastuvaa toimijaa. Perustelujen mukaan vieraan valtion edustajat olisivat myös käsitteen piirissä. Myös yksityinen taho, kuten yritys, muu ryhmittymä tai jopa yksittäinen henkilö voisi olla tällainen. Määritelmällä on merkitystä, kun esimerkiksi telekuuntelun ja televalvonnan toimivaltuuden käyttöedellytykset eroavat sen mukaan, onko kysymys valtiollisesta vai ei-valtiollisesta toimijasta.

Tähän nähden määritelmä perusteluineen jättää liaksi tulkinnanvaraa. Onko esimerkiksi yksittäinen vieraan valtion virkamies tai edustaja aina – riippumatta viestinnän sisällöstä – valtiollinen toimija, joka ei ehdotuksen mukaan nauttisi perusoikeussuojaa?

Sotilastiedustelun seurantaan koskee ehdotettu **14 §**. Pykälän 2 momentissa tarkoitettu selvitys olisi perustelujen mukaan merkityksellinen puolustusministeriön hallinnonalan yleisen ohjauksen, tuloksellisuuden seurannan ja lainmukaisuuden valvonnan kannalta. Selvityksen sisällöstä ei itse momentissa mainita mitään; asiaa on käsitelty vain perusteluissa. Mielestäni selvityksen sisällön osalta olisi perusteltua säätää joko laissa tai lain antamin valtuutuksin annettavassa asetuksessa.

Ehdotetussa **15 §:ssä** säädettäisiin yhteistyöstä suojelupoliisin ja muiden viranomaisten kanssa. Sääntely ehdotetussa muodossaan on epämääräinen. Tietojen antamiselle suojelupoliisille ei ole säädetty mitään edellytyksiä – esimerkiksi punnintaa mahdollisesta vahingosta sille, jonka eduksi salassapito on säädetty -, vaikka kysymys olisi muun lainsäädännön perusteella ehdottomasti salassa pidettävästä tiedosta. 2 momentin mukaan muut viranomaiset voisivat avustaa sotilastiedusteluviranomaisia. Epäselväksi jää, onko kysymys virka-avusta vai jostain muusta avun muodosta ja mitä kaikkea avustamiseen kuuluisi. Perustelujen mukaan olisi kuitenkin kysymys yhteistyöstä muiden viranomaisten kanssa.

Kansainvälistä yhteistyötä koskeva **18 §** on täysin avoin ja jättää soveltajalleen harkintavaltaa, kun ainoa edellytys pykälässä tarkoitettuihin toimiin on ”kansallisen turvallisuuden varmistaminen” ilman, että salassa pidettävän tiedon luovuttamisen osalta olisi velvollisuutta esimerkiksi punnita mahdollisia vahinkoseurauksia sen kannalta, jonka eduksi salassapito on säädetty.

Ehdotettu **24 §** koskisi teknisestä kuuntelusta ja **26 §** teknisestä katselusta päättämistä. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin päättäisi, jos em. menetelmät kohdistuisivat vapautensa menettäneeseen.

Muusta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta päättäisi tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

Sääntely eroaa siitä, mitä voimassa olevassa pakkokeinolain 10 luvussa ja poliisilain 5 luvussa em. kohdin on säädetty, jotka tosin teknisen kuuntelun ja teknisen katselun kohdalla jossain määrin eroavat toisistaan.

Lakeja säädettäessä korostettiin kotirauhan suojaamia tiloja annettaessa päätöksenteko teknisen katselun kohdalla näiltä osin tuomioistuimelle.

Mielestäni teknisen kuuntelun ja teknisen katselun päätöstoimivallan kohdalla tulee voimassa olevien lakien tavoin erottaa päätöstoimivalta siltä osin kuin toimenpiteet kohdistuvat

kotirauhan suojaamassa paikassa oleskelemaan tai vapautensa menettäneeseen. Selkeintä olisi, jos sotilastiedustelussa sekä teknisen kuuntelun että teknisen katselun osalta päätösvalta olisi tuomioistuimella, kun kuuntelu tai katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön.

Ehdotetussa **31 §:ssä** säädettäisiin laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta. Mikäli laitteen asentaminen edellyttää menemistä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan (vaikka itse tiedustelua ei tällaiseen tilaan saakaan kohdistaa), tulisi säätää, kuten vastaavassa pakkokeinolain ja poliisilain 5 luvun säännöksessä, että toimenpiteen saa suorittaa vain tuomioistuimen luvalla.

Telekuuntelua ja televalvontaa koskevien **34 ja 36 §:ien** mukaan toimenpiteen kohteena voisi olla pakkokeinolaista ja poliisilain 5 luvusta poiketen teleosoitteen tai telepäätelaitteen lisäksi myös henkilö. Pidän tätä sinänsä ymmärrettävänä, mutta pidän ongelmallisena, miten toimenpiteen oikea kohdentaminen varmistetaan. Kun tuomioistuin on myöntänyt luvan esimerkiksi henkilöön kohdistuvaan telekuunteluun, etenee prosessi ilmeisesti niin, että tiedusteluviranomainen ilmoittaa operaattorille henkilöön kohdistuvasta luvasta ja tiedossaan olevat teleosoitteet ja/tai –päätelaitteet. Kun henkilö ottaa käyttöönsä tai hänen oletetaan ottaneen käyttöönsä uusia laitteita tai liittymiä, tiedusteluviranomainen ilmoittanee tästä operaattorille voidakseen kohdistaa toimenpiteen näihin. Tällaisessa menettelyssä teleosoitteen ja telepäätelaitteen liityntä tiedonhankinnan kohteena olevaan henkilöön jää käsitykseni mukaan tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle. Pidän tätä hyvin ongelmallisena.

39 §:ään ehdotetaan säädettäväksi teknisestä laitteesta, jolla voi hankkia teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietoja. Vastaavanlaisesta laitteesta säädetään voimassaolevan pakkokeinolain 10 luvun 25 §:ssä ja poliisilain 5 luvun 25 §:ssä. Näissä edellytetään, että laitteen on oltava sellainen, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Laitteen on oltava Viestintäviraston tarkastama. Tarkastuksen tarkoitus on varmistaa, että laite on lain vaatimuksen mukainen eikä laite aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Ehdotetussa 39 §:ssä ei tällaista vaatimusta ole ja ehdotuksen perusteluissa todetaan, että sotilastiedustelun kohdalla ei olisi tarvetta ulkopuoliselle tarkastukselle. Perustelujen mukaan tarkastukset suoritaisi hallinnonalan yleistä valvontaa suorittava puolustusministeriö sekä tiedustelun ulkopuolista valvontaa suorittava taho. Tästä ei kuitenkaan ole ehdotettu säädettäväksi.

Poliisilain muuttamista koskevaan hallitukseen esitykseen (HE 266/2004 vp) antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta (PeVL 11/2005 vp) totesi mainitusta laitteesta: *”Ongelmallista kuitenkin on, että ehdotuksessa on kysymys sellaisesta teknisestä laitteesta, jolla voidaan esityksen perustelujen mukaan lisäksi siepata viestiliikennettä muutenkin, purkaa salauksia, kuunnella viestien sisältöä ja saada viestiyhteyksien tunnistamistietoja. Tarkoitus on teknisin ja valvonnallisin keinoin varmistua siitä, että laitetta käytetään vain yhteys- ja yksilöintitietojen hankkimiseen. Tällaisista perustuslain 10 §:ssä turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaamisen kannalta olennaisista seikoista on valiokunnan mielestä välttämätöntä säätää laissa riittävän täsmällisesti esimerkiksi rajaamalla poliisin oikeus koskemaan ainoastaan sellaista laitetta, jota on teknisesti mahdollista käyttää siten, että vain ehdotetussa säännöksessä tarkoitettut yhteys- ja yksilöintiedot tulevat hankituiksi. Tämä on edellytys lakiehdotuksen käsittelymiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.”*

Minun on vaikea nähdä, miksi sotilastiedustelun yhteydessä ei olisi tarvetta samanlaiseen, perustuslakivaliokunnan edellyttämään laitetta koskevaan tarkastukseen.

Tietolähdetoimintaa koskevassa **43 §:ssä** säädettäisiin, että suomalainen viranomaisen (virkamies) ei olisi tietolähde. Epäilemättä myös suomalaisilta virkamiehiltä saadaan tai on saatavissa tiedustelutietoa. Epäselväksi jää, mitä tällainen tieto olisi ja miten siihen olisi lainsäädännön ja toimivaltuuksien näkökulmasta suhtauduttava. Ylipäätään on epäselvää tämän ehdotuksen peruste, koska perusteluja ei ole kirjoitettu.

Perustelujen mukaan tietolähdetoiminnasta erotetaan tilanteet, joissa henkilö vapaaehtoisesti suostumukseen perustuen avustaisi sotilastiedustelua. Laillisuusvalvonnassa on perinteisesti suhtauduttu varsin varovaisesti siihen, että viranomaisen toimivaltuuden tai toimivaltuutta lähellä olevan toimen käyttö perustuu suostumukseen. Esimerkiksi pakkokeinolain mukaisten toimenpiteiden osalta on pääsääntöisesti todettu, että suostumuksesta huolimatta laissa säädettyjen edellytysten on oltava olemassa. Maallikon voi olla varsin vaikea ymmärtää suostuvansa johonkin vapaaehtoisesti viranomaisen tiedustelussa suostumusta.

Paikkatiedustelusta säädettäisiin **51 §:ssä**. Perustelujen mukaan paikkatiedustelun kohteena voisivat olla esimerkiksi suljettu kulkuneuvo takka myymälät, varastot jne. Paikkatiedustelu toteutettaisiin lähtökohtaisesti salaa niin, ettei paikan omistaja, haltija tai muu henkilö tietäisi asiasta. Mikäli tarkoitus on, että paikkaan saadaan mennä voima- tai muita keinoja käyttäen esimerkiksi lukitus murtaen, olisi asiasta tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi syytä säätää (vrt. PoL 5:7 ja PKL 8:6,2 ja 8:14).

53 §:ssä säädettäisiin jäljentämisestä. Perustelujen mukaan asiakirja tai muu esine tulisi pääsääntöisesti jäljentää ilman haltuun ottamista tiedusteluoperaation paljastumisriskin takia. Jos kuitenkin haltuun ottaminen ja ilmeisesti myös poiskuljettaminen jäljentämisen suorittamiseksi katsotaan joissain tapauksissa mahdolliseksi, jää epäselväksi, mistä toimivaltuus tähän saadaan.

Jäljentämisestä päättämisestä säädettäisiin **58 §:ssä**. Tulkinnanvaraiseksi jää, koskeeko tämä myös 56 §:ssä tarkoitettua lähetyksen jäljentämistä. Asiasta tulee säätää niin, ettei epäselvyyttä jää.

Radiosignaalityiedustelua ja ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua koskevat **60–63 §:t** näyttävät antavan ajallisesti rajoittamattoman oikeuden kohdistaa tiedustelua laissa tarkoitettuihin kohteisiin.

Ehdotettu **62 §** ulkomaan tietojärjestelmätiedustelusta on epäselvä ja liian avoin. Näyttää siltä, että kohteena voisi olla esimerkiksi ulkomailla olevan suomalaisen matkapuhelimeen tallennettu muu kuin luottamuksellisen viestinnän piiriin kuuluva tiedosto.

Kun lisäksi **64 §:ssä** valtuutetaan ohittamaan eräät varsin tärkeät perusoikeuksien kunnioittamiseen ja oikeusturvaan liittyvät seikat, muodostaa ulkomaan tiedustelu varsin laajan kokonaisuuden, jonka arvioimiseksi mietinnön perustelut ovat vaatimattomat.

Perusteluja olisi kaivannut ehdotetun pykälän 3 momentille, joka valtuuttaa ohittamaan eräitä varsin perustavaa laatua olevia perusoikeuksien/ihmisoikeuksien huomioon ottamiseen velvoittavia säännöksiä silloin, kun menetelmiä käytetään Suomessa. Tällaisia ovat muun muassa kotirauhan suoja ja yksityiselämän suojaan liittyvät kiellot tai menetelmien käytöstä ilmoittamista koskevat säännökset. Kysyttävä on, miksi tällainen suoja ei ole tarpeen Suomen ulkopuolella menetelmiä käytettäessä. Miksi suomalaisen tiedustelutehtävää hoitavan

virkamiehen ei ulkomailla toimiessa olisi kunnioitettava esimerkiksi asianajajan ja hänen päämiehensä välisiin keskusteluihin kuuluvaa asianajosalaisuutta.

Tietoliikennetiedustelun osalta (**5 luku**) viitataan soveltuvin osin siviilitiedustelulakia koskevassa lausunnossani (EOAK/2821/2017) kohdassa 2.2 (Laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa) esittämäni.

Tietojen luovuttamista koskevan **76 §:n** perustelujen mukaan sotilastiedusteluviranomaisten olisi luovutettava havaintotiedot, joilla voidaan olettaa olevan merkitystä esitutkinnan käynnistämisen kannalta, mutta sotilastiedusteluviranomaisella ei olisi mahdollisuutta luovuttaa tiedustelutehtävän aikana syntyneitä aineistoja tai materiaalia. Perustelujen perusteella jää jossain määrin epäselväksi, miksi näin on.

Pykälään sisältyvää esitutkintaviranomaiselle ilmoittamisen osalta viitataan lisäksi edellä ”Muita huomioita” –kappaleessa lausumaani.

Tuomioistuimen luvasta ilmoittamisesta säädettäisiin **79 §:ssä**. Sen mukaan sotilastiedusteluviranomaisen on annettava tieto tiedustelun valvontaviranomaiselle tämän lain 4 ja 5 luvun nojalla myönnetystä tuomioistuimen luvista mahdollisimman pian tuomioistuimen päätöksen jälkeen. Perustelujen mukaan ilmoitus olisi merkittävässä osassa toteutettaessa valvontaa. Käsitykseni mukaan vielä tärkeämpää olisi, että valvontaviranomainen saisi tiedon muista kuin tuomioistuimen myöntämistä luvista. Valvonta tällaisissa asioissa on tosiasiallisesti erittäin tärkeää, koska niissä ei ole tehty ulkopuolista objektiivista arviota ennen menetelmän käyttöön ottoa – toisin kuin tuomioistuimen ollessa luvan myöntäjänä. Mielestäni tästä tulee säätää.

Sotilastiedustelun suojaamisesta ehdotetaan säädettäväksi **80 §:ssä**. Perustelujen mukaan tämä kattaisi myös tietolähteen suojaamisen esimerkiksi värien rekisterimerkintöjen tekemisellä ja värien asiakirjojen käytettäväksi antamisella toista henkilöllisyyttä tukemaan. Tietolähteelle luotavan väärän henkilöllisyyden käyttäminen on tosiasiallisesti peitetoimintaa, jota voi suorittaa vain virkamies muun muassa vastuukysymysten johdosta. Miten esimerkiksi estettäisiin ja kenen vastuulle kuuluisi ne mahdolliset väärinkäytökset ja rikokset, joita ilman virkavastuuta toimiva ”siviili-peitehenkilö” tekisi värien asiakirjojen ja väärän henkilöllisyytensä turvin? Mielestäni ehdotus ei ole tältä osin hyväksyttävä.

On myös kysyttävä, mihin tätä menetelmää sotilastiedustelussa edes tarvitaan, kun siviilitiedustelussa tätä ei ehdoteta. Perustelujen mukaan tämä voisi tulla kyseeseen eräissä tilanteissa, joissa tietolähteeseen saattaisi kohdistua konkreettinen hengen tai terveyden vaara. Ehdotus on tältä osin myös ristiriidassa ehdotetun 43 §:n kanssa, jossa kielletään tietojen hankkiminen sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden.

Tiedustelutietojen hävittämisestä säädettäisiin **83–84 §:ssä**. On varsin vaikea ymmärtää, mikä on 83 §:ssä säädetyin velvollisuuden hävittää tiedustelutieto viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita, suhte 84 §:ssä säädettyyn oikeuteen käyttää tietoa tulevan tiedustelutehtävän suorittamisessa. Kuinka kauas tulevaisuuteen tulevaa tiedustelutietoa voidaan odottaa tietoa säilyttäen 84 §:n perusteella, kun toisaalta tieto on 83 §:n mukaan hävitettävä viipymättä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita. Kuka päättää tiedon hävittämisestä tai säilyttämisestä?

Kuinka **86 §:n** perusteella on suhtauduttava tiedon ilmoittamiseen, jos tiedonhankinta on luvan mukaan kohdistettu henkilöryhmään, mutta toimenpidettä suoritettaessa on saatu tietoa tuohon henkilöryhmään kuuluvilta yksittäisiltä henkilöiltä? Entä jos tiedonhankinnan tarkoitusta ei ole saavutettu. Ei ole hyväksyttävää, että tällaisissa tilanteissa tiedonhankinnasta ei tarvitsisi ilmoittaa lainkaan. Esimerkiksi voimassa olevassa pakkokeinolain 10 luvussa ja poliisilain 5 luvussa keinojen käytön ilmoittamista koskevan pääsäännön mukaan keinojen käytöstä on ilmoitettava viimeistään vuoden kuluttua keinojen käytön lopettamisesta. Ei ole myöskään hyväksyttävää, että tietoliikennetiedustelusta ei tarvitsi ilmoittaa, jos tieto on hävitetty.

107 §:ssä säädettäväksi ehdotettu tietojen säilyttäminen todennäköisesti tulevaan muuhun tiedustelutehtävään on varsin avoin. Millä perusteella todennäköisyyttä arvioidaan ja kuka arvion tekee? Myös 115 §:n kohdalla jää epäselväksi, kuka asiaa arvioi ja kuka tekee päätöksen.

Ehdotettu **108 §** sisältää sääntelyn sotilasviranomaisen oikeudesta saada tietoja rekistereistä ja tietojärjestelmistä. Säännös on varsin avoin, eikä lakitekstiin ole ehdotettu minkäänlaista välttämättömyysedellytystä, josta perusteluissa tosin on maininta. Selvyyden vuoksi ja sen korostamiseksi, että myös tietojen saamisen kohdalla on huomioitava suhteellisuus- ja tarkoitussidonnaisuuden periaatteet, välttämättömyysedellytyksestä olisi säädettävä laissa.

Puolustusministeriön suorittamasta valvonnasta säädettäisiin **123 §:ssä**. Ehdotetun 1. momentin mukaan puolustusministeriöllä olisi oikeus tarkastaa laissa tarkoitettujen tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja. Perusteluissa todetaan, että puolustusministeriöllä olisi oikeus tutustua tiedustelutoiminnassa syntyneisiin pöytäkirjoihin ja muihin tallenteisiin. Käsitykseni mukaan ehdotettua säännöstä on tulkintaerimielisyyksien välttämiseksi syytä täsmentää niin, että jo lakitekstistä käy ilmi tarkastusoikeus kaikkeen tiedustelutoiminnassa syntyneeseen aineistoon.

Ehdotettu **134 §** sisältää sääntelyn tuomioistuinkäsittelystä. Mielestäni tässä tulisi säätää tiedusteluvaltuutetun osallistumisesta tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyyn esimerkiksi vastaavalla tavalla kuin on säädetty julkisesta asiamiehestä pakkokeinolain 10 luvun 44 §:ssä asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen käsittelystä. Mielestäni tiedusteluvaltuutetulle tulisi ainakin varata tilaisuus olla läsnä asian käsittelyssä. Koska tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelystä puuttuu perinteinen tuomioistuinasioihin sisältyvä kaksiasianosaissuhde, palvelisi tiedusteluvaltuutetun läsnäolo ja puheoikeus asiassa tiedustelun kohteeksi joutuvien oikeusturvaa. Tämä myös osaltaan ohjaisi luvan hakijaa riittäviin perusteluihin sekä lisäisi menettelyn ulkoista uskottavuutta. Tiedusteluvaltuutetulle tulisi myös antaa 6 momentin mukainen kantelu-oikeus.

Lopuksi viitataan yleisesti siviilitiedustelulakiehdotuksesta antamaani lausuntoon (EOAK/2821/2017), jossa olen esittänyt eräitä säännöskohtaisia huomioita, jotka soveltuvat myös sotilastiedustelulakiehdotuksen jatkovalmisteluun.